

УДК 336.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-5.11>

Сеник О.І.

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ

Стаття спрямована на дослідження фінансово-правового регулювання криптовалютних систем. Охарактеризовано виклики, що постали перед Україною внаслідок виникнення криптовалют. Визначено юридичний статус віртуальних активів в Україні, визначено проблеми їх легалізації. Наведено зарубіжний досвід щодо регулювання криптовалют та визначення їх правового статусу. Розглянуто роль державних органів в сфері регулювання та нагляду за криптовалютними операціями. Визначено можливості віртуальних активів в економічному потенціалі України. Досліджено нормативну базу, що стосується криптовалютної індустрії. Визначено особливості фінансового моніторингу щодо операцій у криптовалютних системах; передумови застосування ефективних регуляторних підходів до здійснення операцій з криптовалютами, напрями побудови законодавчої бази у даній сфері.

Ключові слова: криптовалюта, закон, фінансовий моніторинг, регулювання, держава, віртуальні активи.

FINANCIAL AND LEGAL REGULATION OF CRYPTOCURRENCIES

Senyk Oleh

Ivan Franko National University of Lviv

The article is aimed at studying the financial and legal regulation of cryptocurrency systems. The challenges facing Ukraine as a result of the emergence of cryptocurrencies are described. The legal status of virtual assets in Ukraine is determined, the problems of their legalization are determined. Foreign experience in regulating cryptocurrencies and determining their legal status is presented. The role of state bodies in the field of regulation and supervision of cryptocurrency operations is considered. The possibilities of virtual assets in the economic potential of Ukraine are determined. The normative base concerning the cryptocurrency industry is investigated. The activity of financial monitoring of operations with cryptocurrency systems is determined; prerequisites for the application of effective regulatory approaches to cryptocurrency transactions are determined, areas for building a legal framework in this area are determined. The purpose of the article is to determine the legal status of cryptocurrencies, state supervision over virtual assets, policy of financial regulation of virtual assets in Ukraine and other countries on the basis of adopted laws and regulations. Despite the significant development of the crypto industry in Ukraine, there is still no effective legal regulation in this area. There are significant gaps in the current legislation, which makes it impossible to regulate all legal relations regarding the sale or exchange of cryptocurrency. Effective financial and legal regulation of virtual assets will bring the cryptocurrency industry out of the shadows into the open market, will lead to increased investment by interested international companies engaged in cryptocurrency transactions, will increase budget revenues, increase the number of cryptocurrency market participants. Further development of the legal field will lead to more active integration of the Ukrainian economy into the global financial system and increase interest from leading players in the cryptocurrency market.

Keywords: cryptocurrency, law, financial monitoring, regulation, state, virtual assets.

Постановка проблеми. Незважаючи на значний розвиток криптоіндустрії в Україні, досі немає ефективного нормативно-правового регулювання даної сфери. Існують значні прогалини в чинному законодавстві, що зумовлює неможливість врегулювати усі правовідносини щодо купівлі-продажу чи обміну криптовалюти. На нашу думку, криптовалютні системи мають

значний потенціал для економіки України. Спроба врегулювання ринку віртуальних активів – це складний і довгий процес, що супроводжується значними перешкодами.

Багато компаній не зацікавлені працювати офіційно та здійснювати внески в економіку країни; досить часто криптовалютні системи можуть використовувати

для здійснення незаконної діяльності чи відмивання коштів.

Однак є також компанії, що зацікавлені в офіційних правилах гри, розширенні діяльності у фінансовому секторі, інтеграції з банківською системою, й ця обставина потребує регулювання ринку та легалізації бізнес-процесів.

Аналіз досліджень і публікацій. У науковому середовищі дослідженням сфери криптовалют займалися наступні вчені та економісти: Дем'янюк М., Рисін В., Волосович С., Пантелєєва Н., Шульд Р., Сословський О. Водночас питання регулювання криптовалют після ухвалення нових законів залишається не достатньо дослідженим.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні юридичного статусу криптовалют, нагляді держави за віртуальними активами, політики фінансового регулювання віртуальних активів в Україні та в інших державах на основі прийнятих законів та нормативних актів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У використанні та регулюванні криптовалют в Україні є декілька основних проблем: по-перше – відсутність визначеного правового статусу; по-друге – відсутність методики обліку операцій з віртуальними валютами; по-третє – відсутність врегульованої бази оподаткування. Становлення ринку віртуальних активів в Україні відбувалось поступово. У своєму першому коментарі Національний банк України розглядає криптовалюту як грошовий сурогат, що не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства.

У 2017 році у спільній заяві НБУ та Нацкомфінпослуг зазначено, що криптовалюта не може бути визнана ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом [1].

Незважаючи на активну дискусію, єдиної позиції щодо статусу криптовалют не було, й це спричинило значні труднощі у контролі їх обігу.

Згідно своїх повноважень державні органи розподілили свою роль у регулюванні та нагляді за операціями з криптовалютами на початковому етапі функціонування цих засобів в Україні (таблиця 1).

Водночас різні держави по-різному визначають статус криптовалют: від повної заборони до офіційного визнання криптовалюти платіжним засобом. Правовий статус криптовалютних систем у інших державах надано в таблиці 2.

Що стосується світового досвіду регулювання криптовалют, то існує кілька підходів до регулювання, серед яких варто виділити економічно орієнтований підхід, підхід спостереження (пісочниці), підхід до мінімізації ризиків.

Економічно орієнтований підхід передбачає легалізацію криптовалют та операцій із нею та забезпечення необхідних умов для її розвитку (наприклад, даний підхід використовують у Японії).

При підході спостереження або так званої «регуляторної фінтех-пісочниці» передбачає виникнення спеціальної зони для криптовалюти, у якій держава спостерігає за криптоіндустрією перед тим, як регулювати її (Швейцарія).

Підхід до мінімізації ризиків передбачає нейтральним ставленням до криптобізнесу; держава ухвалюють мінімально необхідні закони, щоб контролювати ринок криптовалют, але не перешкоджати їх розвитку (Великобританія).

Загальною тенденцією щодо реакції світової спільноти на розвиток криптовалютного ринку є розробка державними органами застережень щодо ризиків інвестування у ці фінансові інструменти. Такі документи здебільшого публікуються центральними банками і мають на меті підвищити обізнаність населення щодо відмінностей між криптовалютами та офіційними валютами з акцентуванням на гарантуванні державою вартості останніх [3]. До основних ризиків характерних як для України так й для інших держав є те, що операції з віртуальними активами важко відслідкувати, так як вони забезпечують високий рівень анонімності [4].

28 квітня в Україні набув чинності закон 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». У цьому законі більш детально розписано про становище та контролювання криптовалютних систем в Україні.

Зокрема, надано нове визначення криптовалюти як цифрового вираження вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переводити, і який може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. Також надано визначення постачальникам послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, як будь-яка фізична або юридична особа, що вчиняє один з наступних видів діяльності:

- обмін віртуальних активів;
- переказ віртуальних активів;
- зберігання та (або) адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дають змогу контролювати віртуальні активи;

Таблиця 1

Роль державних органів у регулюванні та нагляді за операціями з криптовалютами

НКЦПРФ	Регулювання порядку здійснення операцій з криптовалютами
	Ліцензування криптобірж та криптообмінників
Державна служба фінансового моніторингу України	Регулювання порядку здійснення фінансового моніторингу та контроль за дотриманням суб'єктами первинного фінмоніторингу (криптобіржами)
Мінфін (Державна фіскальна служба України)	Забезпечення процесу декларування та сплати податків із отриманого доходу від операцій з криптовалютами

Джерело: [2]

Таблиця 2

Юридичний статус криптовалют у світі

Заборонено	Індія, Бангладеш, Болівія, Непал, Киргизстан
Частково заборонено	Китай (заборонено ICO, майнінг, обмеження інтернет доступу до сайтів, пов'язаних із торгівлею у криптовалютах, заморожені банківські рахунки криптобірж)
	Південна Корея – заборонена торгівля криптовалютами з анонімних рахунків
Не регулюється	Аргентина – не визнається законним платіжним засобом, проте обіг не обмежується
	Гонконг – обіг не обмежується, якщо криптовалюти не використовуються для злочинних цілей
	Індонезія, В'єтнам – заборонено використання як платіжного засобу, в іншому обіг не обмежується
	Бразилія, Колумбія, Саудівська Аравія, Туреччина, Нова Зеландія
Урегулювання в процесі	ЄС – наразі “цифрове представлення вартості, не підтвержене центральним банком або державним органом і не прив'язане до юридично встановлених валютних курсів, яке може використовуватися як засіб обміну для купівлі товарів і послуг, їх передачі та зберігання, і може набуватися в електронному вигляді”
	Велика Британія – наразі криптовалюти розглядаються як іноземна валюта чи приватні гроші, у т. ч. для цілей оподаткування
	Мексика, Росія
Обіг як активу	Канада – як “нематеріальний актив”, регуляторний підхід як до цінних паперів
	Швейцарія – відкрито обіг криптовалют, очікується врегулювання ICO. Деякі операції потребують ліцензії.
	ПАР – нематеріальний актив
	Німеччина – розрахункові одиниці
	Ізраїль – актив, який підлягає оподаткуванню
	Філіппіни – цифрові одиниці, які є засобами обміну та збереження вартості у колі користувачів криптовалют
	Австралія – нематеріальний актив, операції з ним - бартер
США – підхід як до цінного папера	
Визнано платіжним засобом	Японія

Джерело: [2]

– участь й надання фінансових послуг, пов'язаних з пропозицією емітента та (або) продажем віртуальних активів [5].

Постачальниками послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, визначено не тільки криптовалютні біржі та обмінники, але й компанії, які проводять ICO (Initial Coin Offering).

Згідно фінансового моніторингу необхідно ідентифікувати сторони угод з віртуальними активами, якщо сума угоди перевищує 30 000 грн. Постачальники послуг, пов'язані з обігом віртуальних активів, можуть зажадати пройти верифікацію, навіть якщо сума угоди є меншою за 30 000 грн [5].

Постачальникам послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, необхідно надавати спеціальні рапорти за встановленою формою в Держфінмоніторинг про проведення операції, що перевищує 400 000 грн, якщо є підстави вважати, що ці операції:

- проводяться політично значущими особами;
- здійснюються стороною, яка зареєстрована в одній з країн списку санкцій;
- мають на меті переведення коштів за кордон;
- здійснюються з використанням готівкових коштів [5].

Варто зазначити, суб'єктом державного фінансового моніторингу віртуальних активів призначено Міністерство цифрової трансформації в Україні.

Даний закон діє у ключі світової фінансової політики та опирається на рекомендації Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF). Зокрема, це стосується стандарту 14, згідно із яким держави мають стежити за наявністю ліцензій у фізич-

них та юридичних осіб, що надають послуги, пов'язані з віртуальними активами, були відповідним чином зареєстровані та дотримувались вимог фінансового моніторингу.

Легалізація ринку віртуальних активів в Україні дасть змогу вивести операції з віртуальними активами на відкритий ринок, компаніям, що спеціалізуються на криптоактивах, реєструвати бізнес, офіційно працювати з банківською системою та залучати іноземні інвестиції, а місцевим блокчейн-спеціалістам – розвивати екосистему проєктів в українській юрисдикції [6].

Згідно даних провідної аналітичної блокчейн-компанії The Chainalysis, в Україні найбільше застосовує віртуальних активів населенням у світі.

На переконання Міністерства цифрової трансформації, Україна має такі високі показники на ринку віртуальних активів завдяки низці факторів. Наша спільнота блокчейн розробників одна з найбільших та входить до ТОП-3 у світі. До того ж в Україні доволі високий рівень цифрової обізнаності населення. Наша держава входить у ТОП-5 за безготівковими платежами у світі та має якісний освітній інтелектуальний базис. Значна кількість представників дрібного підприємництва використовує віртуальні активи для розрахунків. Віртуальні активи стали зручними для використання українцями, тому що ми маємо низку обмежень у більш традиційних сферах: відсутній фондовий ринок, обмежений доступ до світового ринку капіталів, при цьому вхід у ринок нерухомості високий. До того ж у нашій країні є обмеження законодавства та банківської системи щодо міжнародних переказів [7].

Незабаром очікується ухвалення нового закону «Про віртуальні активи». У даному законопроекті будуть подані базові поняття щодо сфери віртуальних активів, визначені питання фінансового моніторингу та фінансового капіталу [8]. На думку керівника експертної групи з розвитку віртуальних активів Міністерства цифрової трансформації М. Дем'янюка, закон "Про віртуальні активи" сприятиме усуненню ризиків для роботи міжнародних блокчейн-компаній, а користувачі та учасники ринку зможуть задекларувати свої доходи у віртуальних активах і захистити власні криптоактиви від ймовірних зловживань чи шахрайства [6].

Висновки з проведеного дослідження. Ефективне фінансово-правове регулювання віртуальних активів дасть змогу вивести із тіні криптовалютну індустрію на відкритий ринок, призведе до зростання інвестицій з боку зацікавлених міжнародних компаній, що здійснюють операції з криптовалютами, дозволить збільшити надходження до бюджету, збільшити кількість учасників криптовалютного ринку. Подальший розвиток правового поля сприятиме активнішій інтеграції української економіки у світову фінансову систему та підвищення інтересу з боку провідних гравців криптовалютного ринку.

Список використаних джерел:

1. Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini> (дата звернення: 02.12.2020).
2. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 04.12.2020).
3. Гвоздій В. Bitcoin в законі. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/08/12/663955> (дата звернення: 02.12.2020).
4. Рисін В. В., Рисін М. В., Федюк І. В. Правовий статус криптовалюти як фінансового інструменту. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6647> (дата звернення: 03.12.2020).
5. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20?find=1&text=30+000+#w1_1 (дата звернення: 01.12.2020).
6. Дем'янюк М. Як у світі регулюють криптовалюти і коли цього очікувати в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/1/668690/> (дата звернення: 04.12.2020).
7. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-ukrayina-1-u-sviti-z-vikoristannya-kriptovalyut> (дата звернення: 05.12.2020).
8. Проект закону "Про віртуальні активи". URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (дата звернення: 02.12.2020).

References:

1. Spilna zaiava finansovykh rehuliatoriv shchodo statusu kryptovaliut v Ukraini [Joint statement of financial regulators on the status of cryptocurrencies in Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini> (accessed 02 December 2020). (in Ukrainian)
2. Ofitsiyniy sait NBU [Official site of the NBU]. Available at: <https://bank.gov.ua> (accessed 04 December 2020). (in Ukrainian)
3. Valentyn Hvozdiy Bitcoin v zakoni [Bitcoin in the law]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/08/12/663955/> (accessed 02 December 2020). (in Ukrainian)
4. Rysin V., Rysin M., Fedjuk I. (2018) Legal status of cryptocurrency as a financial instrument. *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6647> (accessed 03 December 2020). (in Ukrainian)
5. Zakon Ukrainy "Pro zapobihannia ta protyidii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochyynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia" [Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction"]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20?find=1&text=30+000+#w1_1 (accessed 01 December 2020). (in Ukrainian)
6. Maks Demianiuk Yak u sviti rehuliiut kryptovaliuty i koly tsoho ochikuvaty v Ukraini [How cryptocurrencies are regulated in the world and when to expect it in Ukraine]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/1/668690/> (accessed 04 December 2020). (in Ukrainian)
7. Uriadoviy portal [Government portal]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-ukrayina-1-u-sviti-z-vikoristannya-kriptovalyut> (accessed 05 December 2020). (in Ukrainian)
8. Proiekt zakonu "Pro virtualni aktyvy" [Draft law "On virtual assets"]. Available at: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (accessed 02 December 2020). (in Ukrainian)

E-mail: osenyk96@gmail.com